

leksikon

Plutarh

Damir Salopek

Plutarh je najpoznatiji i najplodniji pisac rimskog razdoblja grčke književnosti. Rodio se oko god. 46. n. e. u slavnoj Heroneji u Beotiji. Njegova obitelj pripadala je grčkom provincijskom plemstvu i u njoj se tradicionalno gajila ljubav prema obrazovanosti. Tako je i Plutarh svoje mladenačke dane proveo u Ateni studirajući filozofiju i retoriku. Više puta je boravio u Rimu, ali je najveći dio života proveo u rodnom gradu čitajući knjige i sakupljajući građu za svoja djela, po strani od modernih književnih strujanja, što je donekle uvjetovalo karakter njegova izlaganja. Zbog svog romanofilskog političkog stava stekao je u Rimu dosta prijatelja među uglednim građanima (Sozije Senecion, Flor, Favorin), pa i naklonost cara Trajana i Hadrijana. Dobio je naslov konzulara i bio pod kraj života namjesnik provincije Ahaje. Sugrađani su ga birali u lokalne službe, bio je primljen u kolegij delfijskih svećenika, a nakon smrti su mu Delfljani i Heronejci zajednički podigli spomenik. Umro je poslije god. 120. n.e.

Bogati Plutarhov opus sadrži preko 200 naslova, od kojih se sačuvalo preko 150, ali neki nisu njegovi. Ti se spisi obično dijele u dvije kategorije: 1) moralno-filozofske rasprave i 2) biografije. Prva je skupina poznata pod zajedničkim naslovom "Etika" ili "Moralia" no taj naziv nije posve točan. Iako, naime, prevladava etička tematika, velik je broj rasprava koje govore o najrazličitijim pitanjima ljudske djelatnosti o filozofiji i religiji, o politici i književnosti, o glazbi i odgoju. Evo nekoliko naslova iz tih različitih tematskih okvira: Kako treba mladić slušati pjesme, O proturječjima stoika, O duševnom miru, O brbljavosti, O sujevjerju, O ljubavi, Poredba Aristofana i Menandra, O muzici. Sva ta djela nisu plod vlastite misaone originalnosti, već su rezultat ogromne načitanosti na najrazličitijim područjima književnog stvaralaštva. Iako je Plutarh sebe smatrao platoničarem, on je u stvari eklektik. Ostavljajući po strani teoretska pitanja, njega prvenstveno zanimaju moral i vjera. O čemu god da raspravlja, uvijek traži neku etičku vrijednost same pojave i neku pouku. Rasprave su mu pune iskrena humanizma i ljubavi prema ljudima. Nema u njima polemična tona, nego se svuda osjeća karakterna crta Plutarhova - dobrodušnost. U vlastita razmišljanja upliće vrlo rado razne anegdote, citate iz mnogobrojnih pjesnika, primjere iz povijesti itd., što mu, uz priličnu elokventnost, čini izlaganje nadasve zanimljivim.

Prava se, međutim, Plutarhova vrijednost osniva na "Usporednim životopisima". To su paralelne biografije po jedne rimske i jedne grčke znamenite povijesne ličnosti. Sačuvano je 46 biografija, dakle 23 para, i 4 bez para. Uspoređuju se npr. Tezej i Romul, Likurg i Numa, Periklo i Fabije Maksim, Pir i Marije, Aleksandar i Cezar, Demosten i Ciceron itd. Ponegdje se usporedba nametala sama od sebe (Aleksandar i Cezar, Demosten i Ciceron), ali je u ve-

čini slučajeva umjetna. To formalno uspoređivanje nije znatnije utjecalo na sam sadržaj jer svaka biografija predstavlja samostalnu cjelinu. Samo u 19 parova dolazi na kraju poredba u kojoj se ističu zajedničke sličnosti ili razlike uspoređenih likova. U svom se radu Plutarh služio mnogim starijim izvorima, ali se čini da prema njima nije bio baš odviše kritičan. Želio je biti, kao i u životu, pošten i pravedan prema svakome, a kako nije imao oštroumnosti i pronicavosti pravog historičara, radije je svjedočanstva iznosio nego li o njima sudio. Vrlo se često osjeća neodlučnost kod prosuđivanja pojedinih političkih događaja ili ljudi. Likovi su mu statičke ličnosti koje već imaju izgrađene karakterne osobine, a pisac ih nastoji što vjernije reproducirati. Njega osobito zanimaju obične pojedinosti iz svakodnevnog života, neobični detalji, anegdote, razne priče i sl. na kojima gradi zanimljivost radnje. Ističući da često neznatni postupak, riječ ili šala mogu očitovati karakter bolje od velikih bitaka i krvave borbe, Plutarh često namjerno zanemaruje povijesne činjenice jer mu one ne služe svrsi. On želi kroz naoko nevažne postupke svojih junaka pokazati ličnosti snažnog morala i katkada svjesno idealizirajući likove nastoji kod njih pokazati jednostavnost i krepost života, hrabrost i ljubav prema slobodi, a osobito patriotizam. Kao dobar pripovjedač vješto niže detalje, a radnja mu često dosiže pravu dramatičnost.

Više zbog svojih etičkih nego li historijskih vrijednosti, Plutarhovi su "Usporedni životopisi" postali jedno od najomiljenijih djela antičke književnosti. On je privlačio pažnju humanista Erazma i Rabelaisa, njime su se oduševljavali Montaigne i Rousseau, a Shakespeare (Koriolan, Julije Cezar, Antonije i Kleopatra), Corneille i Racine nalazili su u njegovim biografijama teme za svoje drame.